

La revista **Miscel·lània Zoològica:** apunts per a la seva història

Uribe, F. & Ferrer, M., 2003. La revista *Miscel·lània Zoològica*: apunts per a la seva història. *Arxius de Miscel·lània Zoològica*, 1: 1–6, Doi: <http://doi.org/10.32800/amz.2003.01.0001>

Abstract

Miscel·lània Zoològica: some remarks for the history of this journal.— In a little over four decades the journal *Miscel·lània Zoològica* published some 900 papers. A simple review of the contents of these articles reveals several characteristics: the issues most commonly dealt with were faunistics and taxonomy, with insects making up the most frequently analyzed group. The geographical range was centred on the Iberian peninsula, mainly Catalonia. The intellectual heritage of *Miscel·lània Zoològica* has been continued since 2001 by the journal *Animal Biodiversity and Conservation* and by *Arxius de Miscel·lània Zoològica* as of this current volume. It is now time to start writing the history of *Miscel·lània Zoològica*.

Key words: History, *Miscel·lània Zoològica*, Scientific journal.

Resumen

La revista Miscel·lània Zoològica: apuntes para su historia.— Durante más de cuatro décadas la revista *Miscel·lània Zoològica* ha publicado cerca de 900 artículos. Una simple revisión de los contenidos de estos artículos revela algunas características. La faunística y la taxonomía fueron las temáticas más tratadas y los insectos el grupo zoológico más estudiado. El ámbito geográfico se ha centrado en la península Ibérica, principalmente Cataluña. La herencia intelectual de *Miscel·lània Zoològica* la han recogido la revista *Animal Biodiversity and Conservation*, desde el año 2001, y *Arxius de Miscel·lània Zoològica*, a partir del presente volumen. Ha llegado el momento de empezar a escribir la historia de *Miscel·lània Zoològica*.

Palabras clave: Historia, *Miscel·lània Zoològica*, Revista científica.

Francesc Uribe, editor d'Arxius de Miscel·lània Zoològica, Museu de Ciències Naturals de Barcelona, passeig Picasso s/n., 08003 Barcelona. E-mail: furibe@bcn.cat
Montserrat Ferrer, secretària de redacció d'Arxius de Miscel·lània Zoològica, Museu de Ciències Naturals de Barcelona, passeig Picasso s/n., 08003 Barcelona. E-mail: amz@bcn.cat

Introducció

Any 1958: surt el primer número de la revista *Miscelánea Zoológica*, editada pel Museo de Zoología del Ayuntamiento de Barcelona, segons la terminologia oficial de l'època.

Any 2000: la revista *Miscel·lània Zoològica*, ara ja en català, acomiada en el volum número 23 el títol tradicional per encetar la seva darrera metamorfosi.

Entre aquests dos anys s'ha forjat una revista que acredita una trajectòria editorial complexa. Les circumstàncies, sovint adverses, que han condicionat els resultats no han estat sempre visibles ni el valor de la revista com a intangible ha estat analitzat.

La història de *Miscel·lània Zoològica*, *Misc. Zool.* o encara més simplement *MZ*, està pendent de ser escrita. No obstant això, podem fer un balanç de la seva trajectòria amb propòsit descriptiu per identificar-ne l'herència deixada.

Mètode

S'ha revisat el catàleg complet de volums publicats sota les capçaleres de *Miscelánea Zoológica* i de *Miscel·lània Zoològica*. La revisió ha permès detectar els textos on s'exposen opinions o informacions de l'equip editor de cada moment. No es tracta d'un sistema de comunicació amb els lectors de la revista que hagi estat molt freqüent, ja que solament es pot considerar que 6 peces reuneixen les anteriors característiques formals.

Simultàniament s'han inventariat els continguts dels articles científics. Per a aquest inventari no s'han considerat les diverses notes informatives, les necrològiques ni les recensions bibliogràfiques que sovintejaven les pàgines finals dels primers números. Tampoc s'ha fet una distinció entre notes i articles pròpiament dits, ja que aquesta diferenciació sols es va posar en pràctica en una etapa de la revista. L'heterogeneïtat formal en l'evolució històrica dels continguts d'*MZ* ha fet honor al títol de la publicació i es resisteix a classificacions tan simples com article i nota.

S'han identificat els descriptors de continguts de cada article atenent a tres àmbits: temàtica, grup zoològic i abast geogràfic, conservant l'opció de més d'un descriptor per article i àmbit de contingut.

No s'ha considerat l'idioma com a factor d'anàlisi perquè no és estrictament un descriptor de continguts i perquè requeriria una contextualització sociolingüística que supera l'objectiu del present balanç. No obstant això, sí que es pot informar de la majoritària publicació en castellà i català, seguida de l'anglès i amb aparicions d'articles en alemany i francès.

Declaracions editorials

No és fins a la segona aparició pública de *Miscel·lània Zoològica* (*MZ*, 1(2): , 1959) que es va esmenar la falta de presentació en el primer fascicle. En un text curt sense signatura (per bé que en la nota informativa que segueix i que arriba fins a final de pàgina consta el nom de F. Español) es va anunciar que la nova revista naixia com a alternativa a la sèrie *Treballs* o *Trabajos* caracteritzada per presentar articles llargs o monografies. *MZ* hauria de servir per difondre "...artículos breves, [...] reseñas y notas informativas que, aparte su indiscutible utilidad, resultan de más cómoda preparación e interesan por la variedad de temas desarrollados a un sector mucho más amplio de zoólogos...".

Vint anys després (*MZ*, 5: 5, 1979), segons el Consell Editorial, es va obrir una nova etapa anomenada "...d'actualització, en la qual encara que es manté l'esperit amb què fou creada, s'introdueixen algunes modificacions de tipus formal." Certament, la modificació més simbòlica en aquell moment va ser que la capçalera ja s'expressava en català, *Miscel·lània Zoològica*, i es va modernitzar la presentació. El desig d'abastar "...els nous camps de treball de la Ciència de la Zoologia" es va fer explícit, encara que sense concretar.

L'esforç d'actualització de la revista es va veure recompensat amb "...l'increment del nombre d'articles i l'entrada de treballs amb plantejaments teòrics nous que s'afegeixen als temes tradicionalment propis d'aquesta revista, com són la sistemàtica, la faunística i la zoogeografia" (MZ, 8: 5, 1984). Es va iniciar aleshores la pràctica d'inscriure la revista en butlletins internacionals de recensions bibliogràfiques i es va adoptar el sistema d'avaluació dels articles a publicar mitjançant experts independents. Un any després la revista era extractada ja en 18 revistes internacionals (MZ, 9: 5, 1985) i es participava com a membre de l'*European Association of Science Editors*. La difusió de la revista es va ampliar notablement.

Certes modificacions formals, com l'estructuració en articles i notes (MZ, 10: 5, 1986), es van anar introduint en l'esquema de la publicació fins a arribar a l'any 2000. Aquest any suposadament maleït segons algunes creences va marcar l'epíleg de la revista, almenys tal i com se la coneixia. Es va constatar aleshores que des de l'aparició de *Miscelánea Zoológica* "...la Zoología ha experimentado numerosos cambios y especializaciones, han surgido nuevas disciplinas, desde la Ecología Evolutiva hasta la Sistemática Molecular. Dentro de este contexto, la Biología de la Conservación progresivamente ha adquirido una gran importancia..." (MZ, 23(2): 1, 2000). Per tal de facilitar la incorporació d'aquesta nova sang de la biologia animal i "...a fin de afrontar con éxito el reto al que se enfrentan las revistas españolas de Biología Animal..." el Consell Editorial va decidir renovar en profunditat la revista. El canvi més patent és que va passar a titular-se *Animal Biodiversity and Conservation*. Així comença una altra història.

Inventari de continguts

A les pàgines d'*MZ* s'han publicat 898 articles de dimensions i formats variables, comptant sempre amb l'impuls del Museu de Zoologia de Barcelona.

L'àmbit geogràfic tractat en aquests documents científics és ampli (fig. 1, taula 1) i s'estén pels cinc continents (l'Antàrtida se n'ha escapat). El gruix de la recerca publicada s'ha concentrat en la península Ibèrica, especialment a Catalunya, és a dir un 70% en conjunt. Poc més d'un 2% han estat articles teòrics ("altres") sense àmbit geogràfic vinculat.

MZ ha estat una publicació de continguts essencialment empírics, associats a diferents perspectives disciplinàries (fig. 2, taula 2). La descripció de com es distribueixen els animals en l'espai i el temps (faunística, concepte que aquí inclou la corologia, fenologia...) ha ocupat un lloc privilegiat amb quasi un 39% dels articles, seguida dels estudis relacionats amb la classificació (taxonomia, concepte que aquí inclou la sistemàtica, nomenclatura...) que han assolit just un 29%. La interacció amb l'entorn i entre els individus (ecologia, etologia...) suma poc més d'un 18%. Les matèries científiques la metodologia de les quals es desenvolupa en laboratori han estat significativament minoritàries.

Si s'analitza el contingut dels articles respecte el grup zoològic investigat és del tot aparent la importància que els insectes han tingut en *MZ*, una classe d'animals emblemàtics per la pròpia trajectòria de recerca del Museu (fig. 3, taula 3). Amb prop d'un 40% d'articles dedicats als insectes, deixa lluny la resta de grups. Solament el conjunt de vertebrats, just per sobre del 33%, s'hi acosta. Òbviament, aquesta anàlisi és superficial ja que no s'ha ponderat sobre cap valor relatiu dels grups triats (com nombre d'espècies, etc.) ni s'han mantingut criteris homogenis de classificació (s'han inclòs indiscriminadament fíl·lums, classes, agrupacions obsoletes...) però clarifica els interessos dels autors que han contribuït a proporcionar d'interès *MZ*.

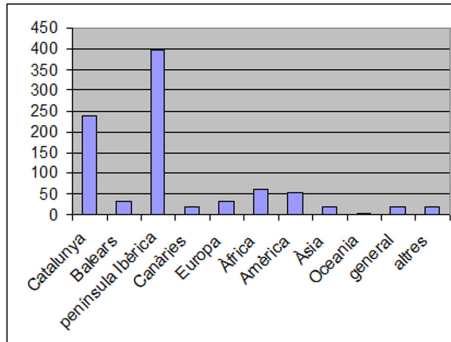

Fig. 1. Nombre d'articles publicats a *Miscel·lània Zoològica* segons l'àrea geogràfica tractada.

Fig.1. Number of papers published in *Miscel·lània Zoològica* according to the geographical area dealt with in.

Taula 1. Nombre i percentatge d'articles segons l'abast de l'àrea geogràfica tractada.

Table 1. Number and percentage of papers according to the geographical area dealt with in.

Àrea geogràfica	N	%
Catalunya	238	26,5
Balears	32	3,5
península Ibèrica	398	44,3
Canàries	21	2,3
Europa	32	3,6
Àfrica	61	6,8
Amèrica	52	5,8
Àsia	21	2,3
Oceania	4	0,4
general	20	2,2
altres	19	2,1

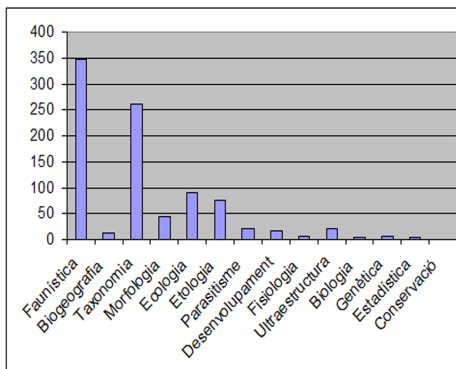

Fig. 2. Nombre d'articles publicats a *Miscel·lània Zoològica* segons el contingut o la temàtica.

Fig. 2. Number of papers published in *Miscel·lània Zoològica* according to their contents.

Taula 2. Nombre i percentatge d'articles segons la temàtica tractada.

Table 2. Number and percentage of papers according to the contents.

Temàtica	N	%
Faunística	348	38,8
Biogeografia	12	1,3
Taxonomia	261	29,1
Morfologia	45	5,0
Ecologia	90	10,0
Etologia	75	8,4
Parasitisme	21	2,3
Desenvolupament	16	1,8
Fisiologia	7	0,8
Ultraestructura	20	2,2
Biologia	4	0,4
Genètica	6	0,7
Estadística	4	0,4
Conservació	1	0,1

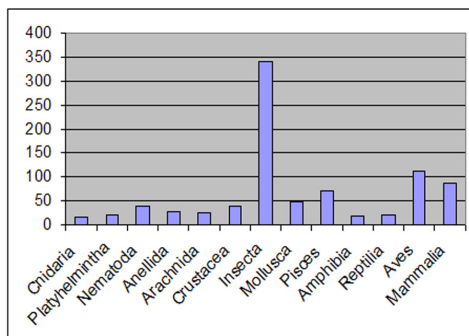

Fig. 3. Nombre d'articles publicats a *Miscel·lània Zoològica* segons el grup zoològic estudiat. Estan representats només els grups amb més de 10 articles.

Fig. 3. Number of papers published in Miscel·lània Zoològica according to the zoological groups that are studied. Only the groups with more than 10 items are depicted.

Taula 3. Nombre i percentatge d'articles segons el grup zoològic estudiat.

Table 3. Number and percentage of papers according to the zoological group.

Grup zoològic	N	%	Grup zoològic	N	%
Protozoa	6	0,7	Crustacea	40	4,4
Porifera	5	0,6	Miriapoda	8	0,9
Cnidaria	16	1,8	Insecta	341	38,0
Platyhelmintha	19	2,1	Briozoa	5	0,6
Nemertea	1	0,1	Phorona	1	0,1
Gastrotricha	1	0,1	Entoprocta	1	0,1
Nematoda	40	4,4	Mollusca	49	5,5
Priapula	1	0,1	Echinodermata	2	0,2
Rotifera	1	0,1	Tunicata	9	1,0
Anellida	28	3,1	Pisces	71	7,9
Sipuncula	1	0,1	Amphibia	17	1,9
Tardigrada	1	0,1	Reptilia	20	2,2
Arachnida	23	2,6	Aves	111	12,4
Pygogonida	3	0,3	Mammalia	87	9,7

Un altre relleu per a *Miscel·lània Zoològica*: *Arxius de Miscel·lània Zoològica*

Un cop descomptada una part de l'herència de *Miscel·lània Zoològica* amb l'aparició de la nova capçalera *Animal Biodiversity and Conservation*, quedava per mantenir activa la visió més naturalista d'MZ. El primer volum de la revista *Arxius de Miscel·lània Zoològica* intenta mostrar la vocació d'assumir alguns trets primigenis d'MZ:

- Predomini d'articles descriptius de la distribució espai / temps.
- De citacions singulars a amplis inventaris faunístics.
- De Catalunya a Indonèsia.
- Ús indistint de l'idioma català, castellà i anglès.

La novetat és ara el procediment de publicació, basat en les tecnologies de la informació i de la comunicació. L'objectiu és afavorir que les dades publicades en formats digitals accedeixin amb precisió i comoditat a les taules de treball d'investigadors, de naturalistes i de tècnics mediambientals.

Igual que *Miscel·lània Zoològica* va aparèixer per agilitar la comunicació de resultats científics, com a alternativa a les monografies de *Treballs*, *Arxius de Miscel·lània Zoològica* també pren el caràcter de servei a la comunitat d'usuaris.

Conclusió

La breu història d'MZ ressenyada anteriorment és el resultat d'un simple inventari dels articles publicats i d'una senzilla revisió de les peces on els editors han volgut comunicar-se amb els lectors de tots els temps de *Miscel·lània Zoològica*. No hi han tingut cabuda els noms de persones: als qui hi hem estat vinculats no ens ha d'estar permès subratllar una contribució individual. Deixem que els historiadors se'n puguin ocupar.

El bagatge científic que ha capitalitzat *Miscel·lània Zoològica* durant 42 anys proporciona recursos per a una investigació històrica de més detall i amb hipòtesis més ambicioses que les suara apuntades. L'evolució de les ciències biològiques durant el segle XX i el trànsit al XXI, els canvis polítics i sociològics produïts en el nostre país i la pròpia transformació del museu, l'entitat editora, conflueixen a enriquir la matriu sobre la qual ha marinat la revista. Valguin aquests apunts per atreure l'atenció d'investigadors disposats a escriure la història de *Miscel·lània Zoològica*.